

את מצרים מת בלב הום ובכמים אדריהם וכו' איתא בפירוש הרשב"ם לשני כתובים אליו¹⁾ (ור' משה בכוא עדר דוגמאות דומות לאלו ממשלי כ"ה כ"ב, אויב י"ט י'). שם טז ל"ג ואיכה ב' י'). פירושו להכתוב ותקרא שטו שלה כבר ראיינו למללה (ע' XX) כי הוא של בכור שור וכן פירושו לשמות ל"ח ח' כי במראות הצבאות פירושו בראיית הצבאות "כלומר עשה את הכהיר נחת ואת כנו בראית הצבאות אשר צבא פרח אול מועה במקום שיכולות הנשים להראות כדי שיראו אותן ותהי יראות לפי שנותה ממעו הסוטות ולכך שמו משהفتح אהל מועה במראות הצבאות". גם הוא נמציא אצל בכור שור²⁾, וכן נמציא אצל הפירוש שמספרש ר' משה את הכתוב והנה מלאכי אלדים עללים ווורדים בו בשם ים והוא מדחה אותה, ולפנ' מצינו את ר' משה מדחה את פירושו של בכור שור להכתובות ותבלענה השבלים הדקות שהוא מפרש לשון כספי³⁾ (עי' פירושו הנרפט), ור' משה חולק עלייו ואומר שהוא "לשון בלעה טפש ולכך הוא אוטר בחלום השני והנה חלום מה שאין כתוב בחולם הראשון ובתחלתו שהיה הפהות אוכליות זו את זו לא היה עדין סבור שהיה חולם שכן דרכן של פרות לנשוך זו את זו אבל כשראה שהשבלים בולעין זה את זה או הבין מיד שהיות חלום"⁴⁾. עוד יש להזכיר כי גם ר' משה פירש כתובים "להשבת המניין" וזה לבראשית ל' ל"ז לבאר כי לא אינה יעקב את לבן במקלות שפיצל וועי לעיל ע' ויאן דבורי בכור שור שאינו אומר כי הוא להשבת המניין וכן בספרו יוסף המקנא להכתוב ולהאריך לא תשיק שהבאתי לעיל: "...ואם יאמרו המטרים שהם אוזנו לפיעם כתוב לא התיעב אדרומי כי איך הוא השיב הר"ד משה מפרש הלא עובדה הסיר האחווה וכו'".

אבל אם גם רבינו יוסוף בכור שור ורבינו משה מפרש הם המפרשים הצבאות האחרונים במלא המלאה אשר נدعو בשם הנה נשארו לפולטה הרבה

פירושים שלא נודעו מהברחים

אשר מקור מחצכם מארץ צרפת ואשר מחברים היו בלי ספק גם הם בתקופה

¹⁾ לפי העשרת ברלינר היה ר' משה אולי תלמידו של הרשב"ם כי הוא אול' ריבך שם אשר שמע מפי ר' שמואל רבו כי בששה מקומות בתקופה הבריאה מցינו שותם הקב"ה שם ואלו הם בראשית ברא אלהים וכו' ועל כן תקנו לומר ז' פעים אמר באמת ז' משה שמע מפי ר' שמואל רבן קנים ד' ב' ע"א דה אשר, ועי' רוויי נ"א 64), אבל אין זה יכולות (פי הרא"ש בהדריך וקנין ד' ב' ע"א דה אשר, ועי' רוויי נ"א 64), אבל אין זה לא דרך הרשב"ם ולא דרך ר' משה מפריש ועוד כי גם סה"ה חומניט אך בקיושי מסכים לה, לא דרך הרשב"ם ולא דרך ר' משה מפריש ועוד כי גם סה"ה חומניט אך בקיושי מסכים לה,

²⁾ בפונת זהה הובא והשם הנקן בתוספות שבדעת וקנין והדריך זקנין ובפירושו הרא"ש בלו' שם אומנו אבל בשום מקום לא נאמר כי מראות הצבאות פה פירושו דעתית הצבאות. ³⁾ כן הוא הלשון בתוספות כי' ווינה ובקבוץ כ"ג אולד. דף קנ'ה ע"ב הובא פירוש בכור שור בשם כפר"ז ומרי' משה מפריש הובא ורק מדוע לא נאמר אצל הרשב"ם ב"א אצל השבלים והנה חלום (וין הובא והשם הנקן בתוספות בהדריך וקנין וכברא"ש אבל כל שם צפ' הפשט הוא אותו של ר' משה בכור שור מהרוני מריש וכו' פירוש הכתוב ברגן, אבל מה שביאו מהמסורת הלא הוא באמת דאית לפרש המורה.

שידובר פה על אדרותיה או אף מעט אחרת, והנגי לסדרם עד כמה שhaniyu אלני ע"פ סדר ספרי התקרא.

שמואל. כבר העירוני לעיל (ע' וXX) כי מלבד פירוש ר' קרא האמור בספר זה יש עוד פירוש אחר אשר נתיחס אליו בטעות והוא נמצא בכ"ס סראאוואל בית-ברסלא אף נזכר בע"פ כי משנת ה"א כ"ה במק"ג ד' לובלין תרנ"י (ועי' מיש על התזאה הזאת הוצאה בט"ז צפה"ב ח' 67) ודי לקרה בו אף מעט לטען הוכח כי שני הפירושים הללו לא קרבו זה אל זה וכי אין כאן שתי טשאות. אבל כי היה גם המפרש הזה צרפתוי וזה גראה לראש לכל מהליעים שביאו אשר אמן ברובם (מלבד לא' יג' ח' י"ד ב"ז וו"ט ג') לקח מרש"י ואולם חוותם מוכיחה עליהם כי היה גם המפרש שלנו בן ארץ צרפת. הן אמר כי פעם אחת (לא' ל' י') יאמר: "אשר פגנו מעבור את נחל הבשור, פ' נתצעלו שנן בלשון לנונברדי עעל פגר" (piger) אבל אין ספק כי את הלווע הזה שמע מפי ר' אליעזר מירונה כמו ששמע מפי מה שביאו לא' י"ח י': "ויתגנָא בהתוך הבית, היה חולך ומדבר בכית דברים שלא מדעת, ויתגנָא לשון ריבור כמו ניב שפותם מפי הר' אליעזר מירונה" (אבל ע' פירושו לא' ט' ט'). והנה ר' אליעזר וזה הוה תלמידו של ר' הוקן בעל התוספות (ע' אור החיים לר' מיכל ע' 238) ולכון היה למפרשנו שיח ושיג עמו בעית התנורדו בצרפת, על ידי זה נוכל לקבוע גם את זמני של המפרש והוא בערך ד' א' התק"ל והוה א' בין דורות העציר של ר' קרא אמר לך בפה משום שנאמר חולך ריכל מגלה סדר" ר' ל' יהונתן לדוד בחיזים ולק אמר לו בפה משום שנאמר חולך ריכל מגלה סדר" כיון בויה אל ר' ת' וזה א' חבלו של בכור שור, ויש להעיר כי הוא טביא את מותו עוד נ' פעומים ובשלשות סותר את דבריו והם: לא' טז ל"ב; אג' מעדרות, אמר מורי אג' נמקושר) ולא גראה לו שחריו מטען במסורת הנורוליה מעדרות כמו שתקשר מעדרות כימה לשון התקשר יוכוח עליו וכו'); שם ב' יט: ושלשות תרה, פירוש רבינו (הוא ר' ש') ושלשות את הימים או תרד מאל לבשיגיע זום השלישי תרד במקום חסתור ותחבא הרבה כי או יבקש... ומורי פירוש תרד מאד בלב המלך ואין דבריו שווין רראיין וכו'; שם ב' א' ו' והוא דרך חול. מורי פירוש עניין זה אנו נהוגין בחולין שלנו לאכלו על טהרת הקדרש... ומגנום וכו', ומה שנפלא

¹⁾ על ידי פירוש ר' ש' נוכל לתunken גם הטיעיות שנשתרכבו במלחוים שבדרופם כמו לא' י' ח' (ארכנו, אשכנזין) צ"ל אשכנזין (ע' ריווי נ"ד 18), שם יג' ר': "ובכירותם, פלישורץ' כלען" צ"ל פלישורץ' (ע' ריווי שם), שם שם כ': "קדרומו גשאנוד' בלען" צ'ל' בשאנוד' (ע' ריווי שם) וכדומה. עוד יש להזכיר כי להכתוב האחרון הזה איתא בפירושינו: "מהתרשות... קולני" (צ"ל קולטרא) בלען, ואת אותו ש"ק' בלען" ובORTH' יא' (במנרה... ל'ס"א בלען, וגם זה לקוח מרש"י). וחוץ מזה ל"ד י' ובשモאל ב' נמציא רק ל'ב' יא' (במנרה... ל'ס"א בלען, וגם זה לקוח מרש"י). ואל וה בפירושו של ר' רט בר חלבו (ע' במחברתו פרטוני רבינו מנחם בר חלבו ע' 22).

²⁾ המלא מקשור הסורה בברופס ואיתא בכ"ס סראאוואל כפי שהודיענו בmeno'ו הר"ט ברגן, אבל מה שביאו מהמסורת הלא הוא באמת דאית לפרש המורה.

יש שהוא כמו מבאר דבריו רשי' עד כי יובנו יותר על ידו למשל לא' ב' ל'א' נגיד עתית את ורוען, למה שהוא אומ' ואם לא ולקחו חותם בחוקה ורועל חותם הנגע מדה במדה', וברשי' הפירוש בלתי ברור כל צרכו כי זל': "החוק שיש לכם בכיתו שאתה אומרים ואם לא ולקחו חותם בחוקה" (ועי' שם א' ד'): "הבן העור, ה' יתרה ביטוי שמאלא נקראתך וערין לא היה כן שמה אבל בשכתב הספר נקראך", וברשי' המלים האחרונים: "וכאן קראה על שם סופה". אולם עם זה יש מקומות הרבה אמרותם בפירושך, כמו לא' ב' ל'א' ב' ל' ... ורבינו פירש מתחלת נתתי גROLAH לאליעזר ... ואם מדרש חזא מדרש אחר מכחשו גם המקראות ואם סברא הוא יש להסביר וכו'; שם י' ח': נצבי פלשתים, פירש רבינו סרדוטון שמן פלשתים על ישראל... אם אנדרה הרוי טוב ואם לא מצינו לו ספק נמור במקרא וכו'; ויש שורה את דבריו במלה ולא' נראה לי (א' טז י'ח, טז כ' ב' ז' א' י'ח כ' ל') וושם שדרחה אותם באופן אחר (א' טז י'ח, כ' ד' י'ד) וושם שפירוש הכתוב באופן כוה בראש' מתגnder לו בפירוש כמו לא' ב' ז': ימים וארכעה חדשים, פ' שנה ור' חדש (וזה פירושו של קרא) אבל ע' רשי': וא' לא' פירוש ימים והשנה וכו' מהו.

מתבונת פירושו יש לציין כי גם אצלו ומיצאו דרישות רשי', אבל כי גם הוא אין יותר לפרש זדרחה את האנדרה, ע' למשל לא' ג' י'ד: ... ומדרש אנדרה לא יכבר בשום עון בית עלי שבעמו בובחי ובמוחתו ולא נראה לי שהרי עוקר לנמריו עיקר פשטו ומדרשו של מקרא בカリ; ב' א' י': ... אלא עצורה אל תפלין שכחוץ ונור אל תפלין שבראש ועל חנס שינו פ' המקרא שמנתת המלים יצא תקופתין ערי וחב וכו' (ועי' א' י'ב ט' ב' ג' כ' א' י' כ' ט'), ואmens מזאנוה נס אמר לא' י'ד ל'ב: ... ומדרש רבותינו שלמים היו ואכלו אותם בא' ז' ח' ל'ג, ד' י'ט, י'ד כ' ז', טז ז', י'ט ז', ב' א' ב' וכו') אבל ירועחו בדוקיק לא עול, על שאר בני ניל, ע' למשל ב' כ' ה' למלה אפונו: לשוני חרוזן אף ובו שתי פין אחת ליסוד ואחת לשימוש. כן נמצאו אצלם במקרא (א' ב' ל', ז' ב' ה') ופעם אחת (א' כ' י'ד) אף הכלל היוציא של הרש' שנוצר לעיל (ע' טז), מפירושו עצמו ראוים להזכיר אחדים מהם שמציטנים אם במקורות או בפירושם כמו כי כהן נאמן א' ב' ל'ה פירושו. משפטת כהונה קיימת בדוסר כמו מום נאמנים, כי מנהג התנאים לעשות שורות כשלולות בשורי מחול ב' שורות חצונות וא' פנימיות וחורין חיליה ומזה תחכאר טלית שלשים בהכוגב א' ז' ו' כי דוד קרא לבני צוריה קשים (ב' ג' ל'ט) "לפי שקרה עצמו רך קרא

ונוד לב' י'ג, כ' ב' וכו' ב'): בלבד מזה הוא מביא עוד את חפויות (א' י'ב כ' ב'), את הקליין (שם טז ל'ב), את ר'ם בר חלבו פעמי אהת בשם ר' מנחם (א' י'ט כ' ד' ו' ז' קלח' מרשי' וכו' פעמים (ב' י'ד י'ז י'ח ו' ו' בשמו במלואו ועוד את שמע' שהוא לפ' דעתך שמעיה (ע' לעיל ע' טז נרויי מ' טז 312, יש להסוף עוד א' י'ג כ' א' שם בתבנה בשם שם), וכן מוכיח עוד את הפסדרים לא' טז ט'): ופסדרים אמורים משנים הם סופים מובהרים וכו' .

הכרב ביוהר כ' כל ג' הפירושים האלה מיצאו אצל רץ' קרא (והראשון בשם יש פתרון) אבל הלא ראיינו כי מפרשנו חותם הרבה אחדיו, ואולם אף שאנו מביא את קרא בשמו בכל זאת השתמש חותם מאד בפירושו ובפרט לשלומאל ב' עלי' ב' טז' ע' צפחה' טז 171) ולקח ממנו הרבה, ביאורים לכתובים שנותם רק מוחדים לו, למשל א' ב' לא' לטלות למדות וכן, בביתך; י'א ג' ל' שומנה חותם; י'ז י'ת לא' ערוכותם תחק (ע' לעיל ע' טז נרויי); כ'ז י'א; כ'ז ח' ; כ'ח י'ג; ל' י'ז; ל'א י'ב; ב' י'ד ט'; י'ז י'ט למלה הריפות ע' פ' תרגום ירושלמי; י'ח ג' ופה חוסיפה בדרופים: היו עשרה אלפיים, ויש לתתקן ע' פ' קרא עשרים אלףים); י'ט י'ב וגם גם ביטויו של קרא: ווסף הענין יורה עליו; שם טז' (פתרון מלת ויקש מלשון הקש ע' צפחה' ב' שם); כ'ב ג' כי חסינן קוא לשון כסינו, עי' לעיל ע' טז נרויי וכו'); גם לך ממנה הכלל כי הכתוב מקרים לפעמים בדברים שלבאותה נראים בטעותם כדי שיבנו על ידם ודברים שבאו אחר כך (ע' לעיל ע' טז נרויי) ומשתמש עם זה ביטויו של קרא. "שלא תתחמה"¹ ואף מדרשים לך מאתו ולא מהמקור עצמו כמו לב' ו' ב' ברכר הדמות; עי' צפחה' ב' שם; שם י' טז' ב' שוכן וושאך שמתאים עם קרא ולא עם המקור סוטה מ' ב' וכו' ולפעמים יובנו דבריו של מפרשנו רך ע' השוואתם עם קרא כמו למשל הפירוש לב' א' י'ג שהוא קיצור מדברי קרא.

והנה כפי שתנברא לעיל הרבה מפירושי רץ' קרא נבעים מרשי' אבל מפרשנו גנבר כה אחורי קרא עד כי במקום שפירושו שניםיהם שווים והוא בוחר לכלת בעקבותיו ולהשתמש בלשונו (ע' למשל ב' ה' ו' ח' א' טז כ' א' ופה גם בטווי של קרא: דבר הפטור ללכון, כ' י'ג וכו') אבל עם זה השפע נס מפרשנו בטודה מריבה מאר, והוא קורא לו בשם "רבונו" (א' ב' כ' ל' ד' י'ט, ט' י'ג כ' ד' י'ג, י'ג י'ח, י'ד י'ג, י'ז י'ח, טז ט' כ' ז', טז א' י'ח י'ג וכו' י'ט ל') ואף בשם "רבותי" (א' טז ל'ג, י'ז ח' י'ט נ') או "רבותי", (א' י'ח כ'ז, כ' י'ד י'ח וכו' נ') או יוש נס שמכיר את פירושו בשם י'א (א' ח' ו') או יוש לממר (א' טז כ' ג') או שמעתי (ב' ח' י'ג, י'ג כ' ד' י'ט ו') או ע' א' (ב' ח' טז). אולם רב מוה: מספר המקומות המשמש בפירוש רשי' מבלי הזכור שלו עד כי יוש שמכיר פירושו גם בשם עצמו במו למשל לא' ד' י'ט: כי בחפה עלייה צירה, מנהם חבירו עם צירום אחותוני בצירוי يولדה ונarah ל' צירוי דליה בטנה וכו' וזה פירושי, ושמכיר פירוש רשי' (ג' ב' מבלי הזכר שמו) ומוסיף שזה מדרש (ע' למשל א' י'ז, ד' י'ב, ט' י'ג, טז ג' ח' כ' ד' וכו'), או מביא לו סייע מן התרגומים (ע' א' ב' כ' מ', ה' ד' ו' י'ח וכו') או מדגיש כי הם פירוש מנהם או דונש (ע' א' ב' ג' ל'ג, ז' י'ז טז, י'ז ה' ט').

¹ המלה שלא תתחמה 'תמצאה' לא' ב' א' ב' ד' ז', טז א' כ'ח י'ג; ב' ו' ד' טז טז' אבל לא בכל המקומות יצטין על ידם הכלל שככל רץ' קרא. ויש גם שפירושנו מבאר על פי הכלל הזה מבלי להשתמש בביטוי הניל כמו לא' ד' ד' : ושם שני בני עלי, לפי שציריך לומר ושני בני עלי מתו חfine ופנחים;

² את התרגומים הוא מביא במעט הכלל מקרא וסומך עליו הרותה.

³ את מנהם הוא מביא עוד לא' ב' ה' י'ז י'ז י'ח, ג' י'ג, ד' י'ט, ט' י'ג, ז' ט' כ' ב' י' ה' י'ג ו' י'ד י'ה, י'ז ד' י'ת, י'ח ו' וכו' י'ג, ואת דונש לא' י'ג ו' י'ד ל'ב

ירושלים של א' גראן מחבריה

הכתובים זה בזה עי' שם ד') ט' – יג', ח' ו – ח', ז' ג – ז', ז' ה – ז', כי יירוחים עפ' חדש כמעט שלא נמצאו אצלנו וכן כי מביא מעת עניין דקחון ובמקרים מסוימים גם הם נלקחו מרשוי אבל יש גם כאלו שהם משלו במו לטיכה ז' ד') ואל שב אדם ויאמר היכן תמצא קה עשוית מתקיים והלא כל התוכות טה כוונן תומחוין מזו קה עשוית דיהונתן ז' ... תשובה לברבו ויאמר מה עשוית דקן מתקיים הוא אף מה עשוית לך וזה מתקיים הוא . ואמנם בכלל ערך הפירוש הוא מעט.

אָיוֹב . לְסֶפֶר וְהוּא יִשְׁנֵן פִּירּוֹשִׁים צְרָפִתִים הַשׁוּבוּם מֵאָה , וּבְפִרְטָן נִכְבֵּד הַרְאָשׁוֹן
שְׁבָתָם וְהָוָא הַפִּירּוֹשׁ שְׁגַמְצָא בְּכֵי יְחִידִי בְּקַמְבָּרוֹדִישׁ (רִשְׁוּת שִׁילְלָעָר סִוְונְעַסְטִי כֵּי 28)
וּשְׁנְדֶרֶס בְּלִינְדוֹן בְּשָׁנָת 1905 ע''י Wright עַמְתָּנָם תְּרַגּוֹם אַנְגְּلִי מֵאָתָר רְשִׁיאָה הַיְּזָרֶשׁ² .
גַּם מַחְבֵּר הַפִּירּוֹשׁ הַהָּא לֹא נָדוֹעַ בְּשָׁמוֹ . הַן אַמְתָּס שְׁעוֹרָוּ כִּי הָוָה שְׁמוֹ רְ' בְּרִכְבָּה וְחוֹ
גַּם כָּאֵלָה אֲשֶׁר אָמְרוּ כִּי אָוְלִי הָוָא אַחֲרָעַם רְ' בְּרִכְבָּה הַגְּנָקְרָן בְּעַל מְשִׁלְיָה שְׁעוּלִיטִים (עַד
כִּי לְפִי וְהַהָּא דָוָה מִקְומָוּ פְּהַ בְּנֵי פְּרִשְׁנִי צְרָפִת הַצְּפָנוֹנִי) אַכְלָל כְּלַחְשֻׁרוֹת זָהָלָה
פּוֹרְחוֹת בְּאוֹיר וְאוֹן לְהָן שָׁוֹם יְסָוד , עַל אַרְצָו יְעִירָוּ הַלְּעוּמִים שְׁגַמְצָא בְּהַפִּירּוֹשׁ³ . וְאַתָּה
אַמְתָּס נָכֵל לְהַחֲבוֹרָה . מָוחָה כִּי הָוָא מְבֵיאָה דִּי פִּירּוֹשִׁים בְּשָׁם אַבְיוֹעָם וְזִיכְלָל וְעוֹד פָּעָם
אַחֲתָה (לִיְּגָן כֵּי) אַתָּה דָוָוָה רְ' בְּנִימָן שְׁהָוָא אָוְלִי בְּעַל הַתְּהִנְגָּות לְסֶפֶר הַגְּנִילִי שְׁנוֹכָר
לְעַל (ע' XL ה' 2) וְשְׁחוֹת תַּלְמִידָוּ שְׁלָרְ'הָת , וְלְפִי וְהַזִּי מְחַבְּרָנוּ בְּעַרְקָה דִּיאָ וְתַקְתָּם
בְּכָמו עַשְׂרָה שָׁנָה אוֹ מַעַט יוֹתָר אָרוֹדִי רְ' יְוִסְפֵּךְ בְּכָרָ שָׂוָר , וְעַם וְהַסְּכִים כֵּבֵב כִּי
הַמְּחַבְּרִים הַאֲחַדְרִים אֲשֶׁר נָכוֹרָוּ בְּפִירּוֹשָׁנוּ הַסְּמִינָה בְּנֵי פְּרִחְוֹן וְרְ' יְוִסְפֵּךְ⁴ .
בְּכָלְלָן נָכֵל לְלִמּוֹד הַרְבָּה מַחְמַחְבָּרִים שְׁהָבָאוּ בְּהַפִּירּוֹשׁ וְלֹכֶן רָאוּי לְדַבֵּר עַל קָצָתָם .
זֹהָא מְבֵיאָה לְמַשְׁלֵל לְהַכְּתּוֹב מְסֻורָה שְׁפָה לְנָאָמָנִים (י'ב' כ') בְּשָׁם וּבְסָעִירָה כִּי גַּמְלָתָה
לְנָאָמָנִים הַנּוּן הַשְׁנִיה יְהוָה כָּנוֹן שְׁלָקְנָי זְהָוָה כָּמוֹ לְנָאָמָנִים שָׁם הַמְרָבִיטָם , וְהָ
אָ נִמְצָא בְּפִירּוֹשׁ רְסִ'ג' וְלִנְכָן כִּיּוֹן נָסָה הָוָא כָּמוֹ הַרְבָּה מִפְּרִשִּׁים צְרָפִתִים וְלֹאָתָה לְדַבֵּר
שְׁעָרִיה אַחֲרָה חֵי קָרוּב לְוִמְנוֹ כְּפִי שִׁיחָבָרָה בָּאַרְכָּה בְּמַ'א . בְּנָנוֹר לְשָׁאָר
צְרָפִתִים נָרָא שְׁלָא דָוָוָה לְפִינְזָוָה סְפִרְיָה מְנַחָּם וְרוֹנֶשׁ וּמְבֵיאָה בְּשָׁם כְּפִי מָה שְׁמַצָּא
סְפִרְיָה וְלֹאָתָה וּפְגַ' יְזָבֵן כִּי מְבֵיאָה בְּשָׁם דְּנוֹשָׁ מָה שְׁלָא נִמְצָא בְּסְפִרְיוֹן (לְהַבְּתוּב לְיָמִין
חַיְעָרָךְ שׁוֹעֵךְ לְאַבְדָּר : וּדוֹנָשׁ פִּי כָּמוֹ חַוְעַךְ וְשׁוֹעֵךְ לְשָׁוֹן חַפְלָה⁵) . כִּי מָה

המוציא העיר פה כי לא ידע אל איזה פסוק רמזו הרבה ונדרור הוא כי בונתו לש"א כ' א'.

² עי על המהדורות הוחת מחרבי (פריש 1896) תוצאה מיוחדת מהירויותן (פרק נ'ב) ושם הארבי על כל ספרי הפירוש אף תקנתי את השניות הרבבות ותגסות אשר שנן חמויל, ובברי פה הם מצית ממחברתו ואת.

³ את הלוויים הלאה אסף המול' במו' פירוש (ע' 114-115) והם טז' במספר. שם נזכרנו כ"ג לויים אבל כי שברותי מגע פירושנו רק עד ל' ומשם ואילך סוף המעתק שhort להפנו כי הנראה כי חסר פירוש רשי', אולם עיקרו היה פירוש שלם כמו שיזכר מותן ספר הלוויים כי לפסא אשר השתמש הרבה בפירושנו שדר יודבר עליו למטה.

נראה שצ'ל: ודרונש פיו היירך כמו אערך לך ושוועך וכו'.

האותם קשים לשון נפל על לשון" וכדומה (ווע"ע א' י' כ"ב, י"ד מ"ז, י"ט י"ג, ב').

חרתי עשר. גם בספר זה ישנו מלבד פירוש ר' קרא האמתי עוד כוה
שנתנים אליו בטעות והוא נושא בכ"י קירכהיים ונדרפסו ממנה לקוטים הנוגעים
לפתרוני ר' בר חלבו (עי' מחברתי ע' 42 והלאה) ועוד הדרפים ממנה הר"ש
עפנשטיין הפירוש לספר טיכה (בהתאם ברכת אברהם ש"ל לכבוד ברלין
ובחוברת מיוחדת בברלין 1903; ועי' מס' על התוועזה הזאת בהרויו מס' 141) ²⁾.
שם המחבר הזה צרפתני כנראה מאופן ביארו ואף מהליעדים שבאו בו (עי'
טיכיה ב', ד') וזה אומנם לפחות מרשי"י ואלו דע נם פירוש ר' קרא והשתמש בהם
יעי' שם ב', ו', ז' ג') אבל כנראה היה כביר מפטן ליטאים, וזה מהו קורא
לרש"י בשם ר' שלמה סתם (ועם ההוספה זצ"ל; עי' ב', י', ט', ו' י"ב) לעמת
מה שרא"י קרא קוראו בשם רבנה שלמה (עי' ריווי שם). ועם זה יתאים גם כי היו
עוד לפני פתרוני ר' בר חלבו (עי' מחברתי לוכריה "א ח"), כמו שבכללו הוא
משתמש בפירושו במדחה נדלה וקורא לו אם בשם ר' מנחים הוקן או בשם ר' מנחם
בר חלבו או בשם ר' מנחם סתם. אבל ברובו לקח את דבריו מפירוש רש"י ואף
בסמוך שנארה כפירוש עצמו כמו לטיכיה 'א ח': ... ואומר אני שהוא
לשון שונג וכו' שגמ זה לקוח מרשי"י מלא במלחה. ויש שמוסיף כי פירוש רש"י
הוא פירוש התרגום (שם 'א י"ב) או מוסף פירוש ר' בר חלבו בסתם (שם
'א י"ב, 'ה' ו') או בוגנו לרש"י (שם 'ב', ו', ז' י"ב), ויש שմביא פירוש רש"י ואח' זו
פירוש שני בשם ד"א (שם ד' ח') וכדומה. עוד ראוי להעיר כי גם דרכו הוא לשלב

¹ לפי דעת פורנס (טונאטטס רפואיט 1883 ע' 170), שהוא נם היהודי אשר בדק הפירוש הזה ושם אללו לב, מרכיב פירושינו משני פירושים. האחד הוא עד ש"א "סוי" כ"ד ומחברו היה צרפתני, ומשם והלאה עד הסוף היבר מפרש איטלקי, ושני המפרשים האלה נבדלים זה מזה באופן ביאוריთ ואף סבגננותם. והנה אמת כי יש חכונות בולטות כלולות אחד מהפירוש שלא נמצאו בזמנו, כן למשל הובאו מנחם ורש"י. בשפטם ובכינויים רקע עד ספר א' סוי" כ"ד וכן באו רוב הליעויים רק בש"א ועוד ולעתה זה יש עניין דקדוק וענינו דרש יותר בספר א' מאשר בספר ב', וכדומה. אבל עם כל זה ראיינו ג'כ' בהמשך דברינו כי יש לכל הפירושים (ובכיניהם הבוטויו, נראה לי) שמנציא הרבה בספר א' ואך בספר ב' כמו לוי"ב ו') תכונות שונות ולבן אויל הלו בחילק מהפירוש ידים עסקניות. אבל עכ"פ אי אפשר לומר כי הפירוש מש"א כ"ה ואילך נבע מפרש איטלקי כי הלא ראיינו שג' לב' לא' איתתא לעו צרפתוי ואנן כל דבר בחילק וזה שיורה על מהציבו האיטלקי. ובנראה היכיא את פורנס לזה הלען הולננובסקי שמצא אבל כבר אמרנו כי את זה שמע מבלי ספק מפני הר' אליעזר מוריינגן.

² ואל התקנות שתקבעו שם בהזאת הפירוש יש להוספה נוספת: ב' י' ור' שלמה זיל פטר הקוצר רוחה ה' ג' ל' הקדר; ר' י' ואתם ג' ל' ואותם; ה' י' פניו אדם ג' ל' בני אדם; ר' ד' ציריך להוספה (ומירין) לאוראה לנשיה.

שمبادיא בשם חוויג קצטו לא נמצא אצלם וקצתו אוთא בספר התשנה לר'י בן גנאה ואולי היה הספר הזה לפניו בין הערפחים בספריו הספרדים ופירושיהם עיר כי מביא ל"ד טז פירוש בשם ר'י אבן ניאת שנמצא רק בתרגומו הערבי לקהלת (וא"כ היה לפניו איה מקור עברי בלתי-ודוע), מוכיר את הראב'ע לא פחות מששים פעמים ועוד כפ' שהוכרתי את הפרחן ואת ר'י קמחי והיו לפניו פירושו של זה האחרון למשל'י וספר הגלויה שלו אשר בא לו אולי באנציטית דודו הנל' ר' בנימין). אמתן. עוד יותר מזה השתמש בפירושי הערפחים ובספריהם, את ר'שי' הוא מביא רק נ' פעמים ועם זה פעם אחת (כ"ב ח) בטור פ"ש וב' פעמים (ליד כ"ג ל"א) בטור רבינו הנbold מה שנמצא גם אצל הר'א מלגנציאן אבל השתרטש בו בمرة גדולה ומציין את פירושיו בשם ו'יא או יויש פותחו או ופי' המפרש והרבבה פעמים גם מבלי הוכרו כל ועם זה לקח פמנו הרבה פירושים מיסודים על השוואת לשון המקרא עם לשון התלמוד והתרגום, בן היה אחד ממוקורותיו יותרו השובים ר' יוסף קרוא שם אותו מביא בשם ר' ב' פעמים (ו'ב כ"א וכ"ח י"ח) ושנים את פירושו מצין בשם ו'יא או יויש פותה, עוד היו לפניו פירושי צרפתים לאיבוב שאבדו ברוב הימים והם פירוש דרש'ם ע"י ליל' ע' טא ח' (2), פירוש ר'ית ויעור ס' הכהרעות שלו שג' הוא מכנהו בשם מחברת, ע' לעיל ע' וכן בפרט פירוש הר'א מלגנציאן שמכורו כ"א, פעמים שהשפיע עליו הרבה מאר במו שנהזה מיד וכמו שנדבר מוה עיר למתה, כבר מה הוא מזכיר פרשונים (ג' נ' י' כ"ח א'), פותרים (ו' י' כ"ו) וכדומה.

במה שנגע לתוכנת הפירוש ראי להעיר כי הוא איןנו פירוש המלצות והכתובים במובן הרגיל כ"א וזה רצונו להבון עניין ספר איוב על ידי הכנסתו בונף הכתובים את טעם וענין עד כי הפירוש טריבק עם הספר חמפורש, וגם בזה קרובה שיטותו של הר'א מלגנציאן שעוד נזכר עלייה, עם זה הוא משלב את הכתובים זה בזה ומשתמש עם זה כמו הר'י קרוא והר'א מלגנציאן במלת חבור. בן למשל הוא מבאר הכתובים ג' י' — טז באופן כתה: ... ועתה יפרש למה יכול להילה כל כך ואומת' חזרין עמי כי לא סגד הלילה והוא דליך בטנע... כי אם זהה סגנון לא היה הבהיר קולט הרגע... ואחר שקלט הבהיר... למה לא מרhom התייחס בבטן שהוכריך ואחר של מתרחם מבטן כשיתאי היה לי להיות גוע וכי' ולבסוף אומר: ושים לך לעניין הפסוקים שחייבת במלות טום שנורע בבטן מדרגה אחר מדרגה עד ינית השווים כן יירד מן המלכים ואחר מדרגה אחר מדרגה עד היוטו בCKER... בתחליה אמר קברתו עם המלכים ואחר כן עם העலאים, כן עם הוועזים... ואחר כן עם השווים ואחר כן עם הנפל ואחר כן עם העללים, יש שימוש לתוכנות זו בפועל דברך, ע' ל"א לא: וש מדבקן זה צ"ל וזה הפסוק⁴ בחוץ לא ילין גר שאבוי עברי איוב מי יתן מבשרו של איוב לא נשבע שפטיריה עליין כל כך שבוחן לא ילין גר ולא נוכל לישן בעבור זה ועי' דוגמאות אחרות של חבורים כאלו ר' ו'יא, ט' לא-י' א', טז ח-כ'... עיר ראי להעיר על הכוונה אחת מיוחדת לו כי בסוף כל מענה ומענה היא מבקר בדרכיהם

¹⁾ הימה הלמיש אינה באוב כ"ח ט' אבל שם לא ימצא הירוש שהוכר בה

אחרים את המזיה המענה, למשל מיר אחר מענה אליפן הראשון (ע' 17شورה⁵ והלאה): הרי כל התשובות אליפן על איוב על אומרו לנבר אשר דברו נסתירה והוא השיב לו כי לא נסתירה מהשם דרכו כי-הך, יודע את חטא על בן מוכחו ומייסרו והוה לו לשוב אל כל-ולחתנן לו שורחם עליו ולא-מאם מוסר-שרו ולא יcum חנם כי כן דרך האoil שבעוט ורגנו, ונאשר שם אליפן. לבו לתופשו: ולהעליכו בדרבי הקשה ל. מכל דבריו כן שם איוב אל לבו לתופשו בדבר הקשה לו מכל דבריו על כן החשב תחלה על אותו דבר ויען איוב וכו' ועי' המקומות שרשומי במחברתי ע' 23 ה' (1). עם זה שם לבו גם אל הארץות והאנשים שידוכר בהם בספר איוב, לפי דעתו (בפירושו לא' א') ארץ עזין היה ארץ עזין בנו של נenor הבכור שהוא ארץ ארום שבמוריה כמו שאומר הכתוב ארום מקרם וכן אמר הכתוב על איוב כי היה גולן טבל בני קדם היינו מכל אותן הנורוות לחבומים גודלים ע"י ט"א הד' (2), ואמנם איוב היה אהרי נח ורניאל כמו שנראה מוחזקאל ייד ייד שמנה הנביא מה פה נ' אלו, לפי שנה הצל בוכותו הוא ושלש בניו עמו וכן דניאל חנינה. משיאל ועריה וכן איוב של רעניו כמו שמוכיח בסוף הספר ואיוב עברית יתפלל עליהם כי אל פניו איש ואומר אילו נ' שהצלו נ' בני אדם עמהם עתה לא יצלו לא בן ולא בת" (ע' 7 בראשו).

פירושים ע' פ' הדרש כמעט שלא נמצא ורק בשני מקומות הוא מביא דברי רוזל ומטעים כי הם על רוך דריש (ו' ג' ול'א ל"ח) ובשני מקומות אחרים אף אינו מביא את דבריהם כי אם אומר "והאניות יודעות" (כ"ד י"ד) או "והאנדה ידועה" (שם כ"א), לעומת זאת הוא מבאר הרבה מילים וגם מאמריהם שלמים ע' לשון המשנה והגמרא ומשתמש עם זה בהבויותם לשנה, לשון חבומים, דברי חכמים, לשון רבותינו וכדומה. בן למשל הוא מפרש טלה וירפרני (טז י"ט) מלשון חכמים ושוני שם פרפר (ביצה י"ז ב'), הכתוב ואשברת מהלעות על (כ"ט י"ט) הוא מבאר על רוך שאמרו חכמים שבר שוני בין, במלחה פרח (ל' י"ט) הד' יתרה לפי דעתו והוא כמו פרח ומתרבא מהבויות התלמודי פרח כהונה וכורומה, ועוד יותר מזו שמשתמש בחוגרנים ומبار עליו הרבה מילים, כמו בקשר וטוש (ט' כ"ט) מתברר מן בקשר דטאים לambil שהוא תרגום של הכתוב בחבקוק א' ח' בקשר חש לאכלה, או אוחזה (כ"ג י"א) שהוא לפי דעתו תרגומו של אוראה (אבל איך יפוש אן הכתוב?), או הכתוב הן עד ירח (כ"ה ה') שהוא מפרש ע"ז בתרני סר שהוא מתכחשה ונתרטט מכל צבא החסמים לחסר ולמלא בעתו שלא קדרים ולא יאוחר רגע ולא ישבת מחוקו ומשפטו שנ' עשה יורה למועדים וכו' וכו').

גם ענייניDKRוק מטעים אצל מפרשנו ובכלל לא גרא אצל התקדמות בפינה זו. לעומת זאת החולכים לפניו לתרות שהוו לפניו ספריו הספרדים הראב'ע ותלמידו החרון ר' קמחי. מורה היה למשל השקפותו על המורובעים שלמען עמוד על הוראות נחוץ לפי דעתו להסביר אותן הזרונה. בן יאמר בפירושו למלה פרש (כ"ז ט): תofil את אותן האחרונות העמוד על עקרת שהוא פ' (צ'ל פרש) כ' שפ' (קממו שפירותה) במלת חלמייש⁶ להפיל אותן האחרונות ונשאר חלמי. לפי שהוא חזק כ'

המודמור לשלהי כי הפילות רבות ימצאו אחריו אותו המודמור; את הכתוב ל"ר כ' התחת השעם ספקם הוא מפרש כמו לא קמו איש מתחתיו ר' במקומם שם יושבים נוקם ה'ק' מהם כר' שיליאו כל העולם הנקמה במקום שמכירם אותם ומעשיהם עד לאלה ולשבועה בתוך עמר. ועי' א' ב' (למלותינו ר' ראשון), ט' ד' לימי הקשה אלוי, "א' י'ח (פירוש מלת וחפרה), י'ב ד', ט' ז' צ'ו (מלחת וועלתו), י'ז ט' ז' (למלת ברי), י'ט ח', ל' י'ח, ל'ג' ב'ז' (באור מלת בתורה), ל'ה י' וכ' ו'כ'.

הפירוש השני הוא פירוש על איוב מאיש לא-node שמו אשר העתיק מן ב' ג' נושא בעקב הפסרים העירוני הדאכובורי 87 ט' והזיא לאור עם הנחות וצינום ה'ק' אברם ולציבאן. פראנקופרט על נהר טין תרע' א' ז' על מקור מוחצנו של הפירוש יעדיו הלועים הצרפתיים שבאו בו כ' א' כ' ז' ל'ז י'ב, ב' א' ל'ח ב' ט' ל'ט א' י'ח) וכמה שנגע לומנו הנה נרא שמתחרב אחריו הפירוש מהר' Wright ולקח ממנו דברים כמו כי נובוב י'א י'ב הוא לשון מלך כמו בורא ניב שפותם וכו' שנמצא בפירוש הנ'ל (שם אמנים הובא זה בשם ר' א' מבلغני). ועוד יותר מזה נראה מה ראה והוא מרביינו להכתוב ל'ז ב' ז' יוש מפרש ניגר עקרו לשון ריבוי מים וכו', שהם הם דברי הפירוש ב' ז' קמברידג' לט' ז': יוש א' ותגרע עקר לשון ריבוי וכו', ובבר ראיינו לעיל כי בחמלה עיקור מתבלתת תוכנת הירוש' הזה, ובמה שנגע לפירושינו הנה ברובו הוא מלוקט מפירושים אחרים וספרים שונים ובוניהם גם אלו שלא נודע ממקום אחר. כן מביא גם מפרשנו שלשה פירושים בשם רב סעריה ל'ז ל'א ל'ג, ל'ז ח') ושלשתם אינם של הגאון במון שריאני זה כבר לעמלה (ע' אקסאקס); ושני האחרונים מהם נמצאו גם בס' פרשנרטא לנירן (ע' ב' מינגן סי' ק'). להכתוב ל'ח' כ' הוא מביא מה שפירוש ר' שבתי הירופא, בספר החכמוני שאבד' וא' לא לךם ממקורות הדאשון ומה שביבא חסר נס' ב' קאשטייל'. יותר מכל השתמש בפירוש ר' ז' קרא ומביא אם בתור פ'ק (=פירוש קרא: ל'ז ב' א' ל'ז ב' ב' ל'ח נ' ב' ח' ל'ט י'ח, מ' א' ד' י'ח כ' ג' כ' ז' ו'מ' ב' ו') או בתור לשון קרא ל'ט א', מ' ה' ו'מ' א' כ' ח' חז' מה שabay מפירושו מכל' הוכרו בשמו, ועם זה נוכל לפחות פעמיים לתקין על ידו השיבושים בפירוש קרא הנדרפס. פירוש הרשב'ם ור'ת לאובי הוו גלים גם לפניו והוא מביא את הראשון למ' ט' ל'א ואת השני להכתובים ל'ז ב' ב' ל'ג', ל'ז ט' ז' ח' י'ד ב' ח' מ' ג' ל'א, מ' א' ד' (ופה בטעות פ'ח במקום פ'ח) ו'מ' ב' ח' עפה לשון ת' ב' ט' עדר נבכו ר' שמואל דיין (ל'ז ב' ג' ו'ל'ח ל'ז ט' ז'), מפרש אחד אשר נזכר

¹⁾ תוגאה מיוודה מתקופת ספר השנanti' יהרבוך דער יהריש. ליטעראריישען געעללשאפעט שנה ח', ועי' מ' ט' על ההזאה' הזאת במ' ע' צפח'ב ט' ע' 174—171. לקוטים מפירושים (ע' ש' ח' ט' ז' ו'ל'ב י'ג') או ספר תhalbim (ע' ש' קיד' ח')... זכיפוריוס מוכיר. אמונם מפרשנו עד את פירושו לישעה (ע' ל'ג' כ' ט') ולתני עשר (ע' ט' ט' ו'לא ט') ואולי גם לשפואל ולמשלו (ע' ל'ד נ').

²⁾ לפ' ר' הרמש'ן ונשרכו ה' 140. הוא בעל ההיוקות פ' ב' בולין 18 ג' והוא חז' ר' שמואל הנקון שמובא בס' דרכו הנקוד לר'ם הנקוד ולפיו זה אפשר לקזוב ימנו של פירושנו בערך ד' א' תתק'ס או קרוב לוין זה. לפי דעת ולציבאן ר' שמואל דיין הוו הרשב'ם אך לא מצינו בפוקא כן.

יחלמו בינהם, וכרכב הטעוב להפוך בית וישראל כרכך (צ'ל' כרכך) שהוא סוכב המובח, וכן מחספס ומלה (צ'ל' ומלות) הרגבה כמותם (וע' ג' ב' פירושו למלה רטפש ל'ג' כ' ח')..., ומון הראי'י ג' ב' לסמן המלים ששמשו בהם לצין על ידם כליל רדקוק הלשון ומשמעותו או כלל' באור המקרא ופה נמצאננו הולך ע'פ' הרוב בעקבות ה'ר' א' מבلغני. כן מצין הוא שרשים מתחפכים בគונתם בשם עיקור. למלות מה שנקרה אז למשל אצל ר' ז' קרא בשם עיקר ועיקור (ע' לעיל ע' ט' XXXX) ואמנם נמצא כוה להן אצל ה'בלגני' (ע''). המלה 'כפל' מצינת אצל לא רק כפל ענן במלות שונות (ע' ל'ט' ב' ז' ה' ו' י'ד ב' א' נט' שמות נרדפים (ע' ל'ט' י'ח ח') מעשה שבכח כפל על דשח), אבל בפרט משתמש הוא הרבה במלת 'שיטה' שיש לה אצל ה'ר' הראות שונות והוא מצינת אם מהלך רעיוןינו של אדם כמו אמרו (ו' כ' ב') הר' שמתה איוב בזה המענה לבוחר מות מחיים וכו'); או טענו של דבר וחיבור עניינו כמו להכובב ט' א': וען איוב, וכן השיטה אמונם יידעתי כי כן שהרישע נטשל לעשב וכו'; או הוראת כל כמו מיד בתחום הפירוש לטלות ויוז' איש; והנה שיטת הקרייה (ו' ל' המקרא) על דרך אמרו (צ'ל' שאומר) כאשר אומר איש היה צריך שיחזור לספר בעניין ואמר ויהי... א' אבל בכל מקום שאומר ויהי איש מיד יחל בספר העניין ולא יפסיק כמו ויהי איש אחד מצרעה וכו'; או יש עיר אצלו למלת שיטת הוראת על דרך כמו נט' ט' ז': כנפל טמן... לא אהיה... וזה בשיטת שלמה שאמר טוב ממן הנפל. גם ברוב השתמשות המלה שיטה נכרת. השפעת ה'ר' א' מבلغני כמו שענוה למתה;

בפשתים יפים ובחם באלו אשר קולעים אל המטה נפנוש בפירושינו על כל צער וצער ונביא פה אחים מהם. ע' ל'ט' נ': יאביד יומ' או יולד (צ'ל' אולד) בו, והרי בכל מקום כתוי הירון (צ'ל' הירון) ואחר כך לידה במו ותחר ותדר ובכמה מקומות ובכאן כתיב לידה אחר הירון (צ'ל' הירון) לפי שכשנולד (צ'ל' שכשנולד) בן לשרי הארץ מחשבין ליל עיבורו ושעה שנולד; ל'ט' י' א' הוא. אומר כי וברך לאט עטך אפשר לפרש 'לשון כסוי' כמו וולט פניו באדרתו והמלך לאט את פניו ופי' בסה מנק שאנק יודע שאם תשוב אליו שישיב שבוקן'; את הכתוב ימו אכינום מדרך (כ' ד') הוא מפרש כמו ודרך ענום ימו (בעמום ב') הינו ימו אותם מפחים שמאריכים להם בדריכים נטשון והולכן דרך אחרת'; יפה הוא פירושו להכתוב ל'א מ': תמו דרכי איוב, עט ריעו כי עם ה'ק' דבר עירו כארן (מפרשן) בסוף העניין וכן כל הפילות דור בן יש' פי' על שלמה בנו. כי כן שהחוכר בראש

ולכן יש לדון מוה כי פירוש ספר מספרי המקרא שיש בה מלה חלטיש, היינו או ספר דברים (ע' ש' ח' ט' ז' ו'ל'ב י'ג') או ספר תhalbim (ע' ש' קיד' ח')... זכיפוריוס מוכיר. אמונם מפרשנו עד את פירושו לישעה (ע' ל'ג' כ' ט') ולתני עשר (ע' ט' ט' ו'לא ט') ואולי גם לשפואל ולמשלו (ע' ל'ד נ').
³⁾ במתဟרו (ע' ט' ח' 5) האחורי כי עיקור' ימא' עוד בפפר הלוועות פ' ק' קרמא לבראות לה' ב' ב' ו'ש להוסיף עוד כי זהאות נט' בהדר' וקניט' להחוב זה (ר' ט' ע' ב' ב'...) ומפרשנו משתמש עוד להוראת דבר' והפכו במלת ה'פ'ך' (ע' ו' כ' ב'...) ולכן חרב ושית עטך ממני והניתי הפק והפרשיס שט' שתו השורה שהתחזקו להלום.

ברת' ר' ר' שמות ל"ג, ל"ט ו"ח כ"ג, ט' כ"ג כ"ד ל"ב, מ"א י"ז), ולפי רעת צונך הוא ר' שלמה מטראני אשר נזכר בשללו הלקט אבל לא נודע ממנה כי התנסק במקרא, גם רעת דוק וולצבאך כי הוא הרש"ס לא מראה ל' כי מרועה זה ישנה מפרשנו את דרכו ויקרא להרש"ס בשם הרש"ס יותר נראה שרטמו בו אל אותה מפרש אחד צרפתוי¹, וחוץ מזה נזכר עוד איש שלא נודע שם דבר על ארותו והוא ר' מאיר מלוציאנו ומפרשנו מבאו להחזה לח' כ"א מה ששמע מפיו. ועוד יזכירו אצלם: מנהם (ל"ז ב', ל"ז כ"ב, לח' ל"ז ל"ח, מ"א ט"ז), دونש (מ"א י"ב), בעל החיון (כינוי הרגיל אצל הצופטים, מ"א י"ז), רב נסום (מ"ב ח'), רשי' (ל"ה י"ג, ל"ז א', ל"ז ט"ז י"א, ל"ח י"א), אבן עוזא (ל"ח י"א), ונפלא הדבר כי כל הפרחן ל"ז י"ח, ל"ז ו"ז, מ' י"ז ב"ג, מ"א ד' י"ז), וכי יודע אם מס' לד' י"ט והלאה אשר המחרבים יזכירו אך מסימן ליה ואילך. וכי יודע אם מס' לד' י"ט והלאה אשר ממש עד הסוף נכתבה הכה' בכתוב משונה לא יצא מלהת ידי מפרש אחר ומה גם כי יש עוד ראות אחרות מוכחות על זה (מפורחות במת' ע. צפ"ב ט"ז 178), אבל מצינו גם כי דרך רוח ואחר נזכר לכל הפורש כלו ויש א' בה דבר שהוא לפ' שמואל המיחס ל"ז קרא ע' לעיל ע' אXXXII ח' ב').

מה שנגע לתבונת הפורש כבר העירות כי הוא ברובו נשען על פירושיו וולתו ובפרט על פירושו רשי' ור' קרא, אבל יש גם הרבה מביאורי עצמו של המפרש ועם זה ביאורים מצחינים במקורותם, כן הוא מפרש אינוי אה' ט' כ"ז, 'עבעון ושאהת' ער' כ' וזה אינוי לשון אבל ובואה (לנכון משלון תאנוח ואניהם) ואבה מלשון ואיבה אישת ועי' בהעתה המ"ל); וחפרת י"א י"ח הוא מפרש לשון ראייה כמו לחפור את כל הארץ ריחושע ב' נ'; ומה ירומין ענן ט' י"ב הוא מפרש 'ולטה يولון דעתה עיניך', ירומין כמו ולט מים עבר ומתיות היפות ומי''); פניו חמורתו ט' ט' פירושו פניו נתמלו עפר וחומר טני בכ' ; את הכתוב כ"ד י"ב הוא מפרש באופן זה: מרוב עם וחימה. שמלפין הרשעים על הענים כשהרגנים יצעקנו ינתקו ונפש אותן חללים תשיע' (צ' ל' תשוע' ואלה לא ישים על הרשעים מפה בעישותם כל אלה, וכו'). הפורש זוכו מכלו הוא ע"פ פשוט אף כי פה ושם מובאים גם דרישות ר' י"ל ועי' מ' י"ט: הוא ראשית דרכו אל, מבראשית נברא ראש לכל הבחמות ולפי הפשט בראש פעלותיו חשב לבראו ולפי המ"ל היה לפני אובי מדרש אובי שאבד (עי' צפ"ב שם ה'). ענייני דركוך נמצא אך פעם אחת אצל מלך טטריה (ל"ח ח') ועל פי' בעל הפרחן אשר פירש בחשquet ארץ מדרום (ל"ז י"ז) עם מלות עיקור ו"ל עם המלות המשמשות דבר והפכו, עי' לעיל עד כי הפורש הוא, "בהתני רוח דרוםית הפרק ותקנת הארץ" הוא אמר וכו'. עזועו הגינוי ר' ר' הוואלאטא, וכבר נודע כי התרגום זה היה גלי' גם להרש"ס ולרי' בכור שור (עי' לעיל ע' אXXXII ו' אXXXIII).

חמש מגילות, פירושים אחדים למגילות שנחקרו ביצירתם כבר הוכרו לעיל, כן הרים הר' יפה בחמש מגילות שחוזיא לאור (פראג תרכ"ז) פירוש אשר העתק

מעל חומש איגר כ"ז והוא אמן לא ידע כי הפורושים לרות, איך, קהלה ואסתר הם לר' קרא, ומה שנגע לפירוש שה' שגמ' הוא נתחבר ביצרת (עי' ג' ה'); ואשר פת' בער' צרפתוי² שערתי לעיל (ע' זXXא בראשו) כי אולי היה מחברו תלמיד ר' קרא ורמו אל רבו בפירושו ל' י"ז, בפירוש הזה יתרשו כל דבריו שה' א' וריך על פי הפשט³ ואומר כי הכתוב הראשון לא דברי שלמה הם כי אם דברי הסופר אשר מגיד לנו שלמה שר השירה הזאת. וכן יפה העratio לוי י"ב כי עמי נדרב' הוא שם אומן שהוו עשו מרכבות מה' שנמצא אצל המפרשים החדשניים שבחרדים. על מלת רהוטנו א' י"ז שבאה רק מה' בכה' הוא אומר: ואני יודע דמיינו במקרא, ועל מלת המוג' נ' והוא אומר: בארו לפי עניינו עינול לפי שהאנן עגול וכו', לעומת מה שורה⁴ קרא אומר בכנון זה, ואין לו דומה אלא לפי הענן' עי' למשל שא' נ' י"ט, את המלא כתימות עשו נ' ו' (ועי' שם י') הוא מכך ע' פ' (לשון המכבים' מתמר וועל' במקל, ביטוי שנמצא גם אצל ר' קרא (איב' ט' י"ז) וכן רגילה אצל ההערה 'כפל מלחה' (ב' י"ד, נ' י"א, ר' י"ב וכו'; ובב' י"א מלחה כפול).
סתוק ב' המבורג 87 שנזכר לעיל הוציא לאור הר' א' יעלונעך בלבפיאו תרט'ז פירוש על קהלה ושור השירים לרביינו שטואל בן מאור ו'ל' אבל באמת כתוב רק בראש הראון 'פי' של ר' שטואל על קהלה' ולעומת זה לא נזכר בראש השני טואמה. על אדרות שם מחברו, וא們 כמו זה לא יצא בטיבינו כמו שהוא עתה לפניו מתחת ידי הרש'ס אף כי מדברם הוות נרפו (עי' לעיל ע' אXX) כמו שנזהה מחלעים שבאו בהם (אספס ובארם דראן' ראיון בספרו האשכני על הרש'ס ע' 97). עם זה יש הברל בין שני הפורושים האלה. גם בפירוש קהלה נמציא דברים אשר נוכל לומך-עליהם לזכן כי לא יצא מפי הרש'ס כמו שהראה זה אוון בספרו הnal ע' 19. כן למשל אמרת מפרשנו כפל מלחה או מלחה כפולה או קופל מלתו למשל א' ו' ט' י'ח; ו' ג' ט' י'ב י'א) במקום שהרש'ס יאמר כפל לשון אבל עי' ד' ח' כפל לשונו וודר ו' י'ב לשון כפול ובכל מלחה אינה רגילה על שפטו של הרש'ס כי אם תיבת' כן ימציא בפירושינו לשונות ובוים מזורים להרש'ס למשל הכליל הידוע ע"ד שני חזאי פסוקים שהחצוי השני משלים את דברו של הראון עי' לעיל ע' טXX) הוא מבאר לא' ב' באופן זה: הכלים אמר נקחלת הכל הכל... מקרא זה דוגמא לא לנו ה' לא לנו, נשאו נהרות ה' נשאו נהרות וקלוטן, כי הנה אובייך ה' כי הנה אובייך נאבדו, שפותח תחלה במלה. ומזכיר את השם מחתמת שהוא להזכיר את השם. ומזכירו בהמשך מלחו ואחריו כן מתחיל בה לפשרה וכן עתה ר' ל' כא' מזכיר שם קהלה בתחתית המלה

¹⁾ לנכון היו גם בפירוש שה' לעוים צרפתים ונשמרו עי' המעתיק כמו שהמשיט הרבה מהם גם בשאר המגילות, ועי' על פירושינו ספדו של אולפאלד Des Hoheliad etc. סי' יז.

²⁾ וגם במקרים שגראה אצל אחרים כי אין מנוס להם מהדרש מבאר מפרשנו לפ' הפשט, ע' למשל ג' ט': מעין הלבנון, לפי פשטו יער היה סטוק לירושלים והוא בו עזים וגאים ומאותם עזים עשה פלטן.

³⁾ ולפעלה (ע' טXX ה') שערתי כי אולי הוא ר' שלמה בר' מאיר אשר חי ר' ר' עד כי יהה ר' ר' ר' שלמה מאיר,

אחר. פה יבואר הספר ע"פ פשוטו ולפי דעתו כתוב שלמה ספרו ותקן שירו, בנווג בעולם כבתוכלה חותמה ומתחאננת על אוחבה שפירוש ממנה והלך למרחקים וחוא מוכרת אותו... ומודברת ומספרת לחברותיה וגערותיה כך וכך אמר לי דורי וכן השיבותויו" (פתח דבר להפיי), עם זה יסדו שלטה ברוח הקדרש כי ראה שעתוין ישראל להראונן בגנותן על התק שנתרחק מהם חathan אשר נפרד מהחובתו וחתול לשורר את שירו במקומות נכסת ישראל שהיה בכלה לפניו" (א, א), וכן יראה כל תחוב או קבוצה כרכובים בתקלה ע"פ פשט ואח"ז ע"פ משל שמתי חיל תסיד במלת "萊明" ולכטוף יוסיף עוד ע"פ הירוב פורשי המלים. וראו לציין כי גם הוא ירע את מנהני הנגים בארץיו כמו שאמר לנו ה' (ע' 45) ועוד היום דרך המשוררים לשורר שיר שהוא מספר טעה אהבה על שניהם בשיריו אהבה במנג העולם, ועוד ראיו להעיר כי השתמש הרבה בפירוש הש"י מה ש אין כן בהפרוש לקחת כי פה לא ניכרת השפעת רשי" (כלל).

עוז הדפים ה"א יעללנעק ג"כ בלפסיא תרט"ז מתקן כי המבורג ה"נ⁵ פירושים על אסתור רות ואיכה אשר לקט אש פלוני צרפת"י מתוק פירוש צרפתיים אשר קדמו לו אבל הכותן הילקוטים שינה ולבן בו ירע אם איש אחד לקטם בשנים כי נם בכ"י עצם הם נפרדים וזה מוה. את הביאורים לאסתור לקט המלket מתוק פירוש ר"י קרא ורשב"ס והוסיף בסוף כל פירוש את שם מחוללו היינו ר' יוס' או ר' שם' אבל מודעת עצמו נראה שלא הוסיף פה מאומה, אולם הביאורים לרות לקט לא לבן משנים אלו (והרב מפירוש ר"י קרא) כי נם מרשי"ר ר' שלמה והעם אהת רבנן שלמות) ופה הוא מוסיף פה ושם את העזרותיו כמו ביר מתחלה למלאות ולכך איש הוא מביא פירוש"י כי אלטמן עשר היה והוא פנס הדור ויצה מפני צרת העין וכי והוא בעיקרו מדרש רוז'ל ומופיע על זה: ואננו פשת כי לא מפני צרת העין יציא ולא מפני הרעב שנאמר ותשב מישרת מואב כי שמעה בשירה מואב כי פקר ה' את עמו לתה להם לחם אלמא חוון שמנפו הרעב ויצא, או למלת תעננה א' ו' והוא אומר כי ר' שט' ור' יוס' תרוייתו אמרו תעננה עניין עיגון" (ואה"ז מביא עוז פירוש"י) ומופיע ע"ז: ולא ותכן לפרש לשון עיגון שם כן היה לינקד ה"ג דגש א' לכתחוב שני נונין. עוד יותר שונה מזה הכותן הילקוטים לאיכה. פה הוסיף בראשם בעין פרחתה להמנגה ואת מקורותיו שחם ר' יוס' ור' שם' הוא מדרש רך עד א' ו' עפה השתמש בפי ר' יק מהדורא ב' שברטום באבער), ואיל' הוסיף פה דבר מה כי למשל לשתי במרניות ארוא: מלאה בפוא' (צל' כפולה) היא ואין הו"דין יתרות, וזה לא נמצא בר' יק אבל גם מהרשב"ס לא لكم. כי הלא שמענו שהוא אכן מעתש בחביטי מלאה כ"א תיבת, מא' ו' ואילך לא נרשם שם מקור אבל הכל לקות מלאה במלה מפי ר' יק קרא ועם זה מהדורא א' שבדפוס באבער,

עור נשאר לנו לדבר על שני פירושים צרפתיים למגילות שלא נודע ממחבריהם. האחד הוא פירוש על שר' השירים אשר ייל' לבדור רמש"ש (מחולקה עברית, ע"י מאתים במאסף הלהלה למשה אשר ייל' לבדור רמש"ש 1465 ושםנדפס ע' 164-185; ולקוטיים מהפירוש הזה הרפאים עוז מקודם לה רוקם בוישרין שגה ר' ע' פ"ח-צ"ד). על ארציו ויערו, גם פה הליעום הצרפתיים שכו. נאספו ע"י מאותים במאסף הלהלה נ"ל מחלוקת לערית ע' (289) ואלה ומנו נובל לקזוב מהמחברים שהבאו

ואחריו כן מתחול ביה ונומרה" וכמה רוחקים הרבהם האלה מסגנו של הרשכ"ם. כן יש פה פירושים גוטים מאותם של הרשכ"ם לתורה. אבל לעומת זה יש גם כאלו אשר ידמו להם ובפרט ימצוא פה מה שטבאי-ר' א' בן עוריול בשם הרשכ"ם לקהלת י' י"ז מודיע נגיד פה בשתי אחרי כי משתה יאמר שתי כמו קרי מן קרה. ובכן נראה כי מפרשנו בחר לו לפסור מוסר את פרוש הרשכ"ם לקhalt שהיתה לפניינו ועלינו בנוח את בניינו אף כי לא ידע לחתות את סגנון ולהדור סגנון בפה הנטהו לתוך שוקם הבנת המקרא. אבל מוחה אחר וופיע לנגד עינינו בחפירות לש"ש, גם פה ישנם פירושים וענינו דקוק אשר הרשכ"ם יכול להיות מוחלט אבל ר' מוחה הוא מספר המיקומות אשר סגנון ושלשים מוכיח בברור כי המפרש ממן בראוק מורה מפערב, למשל הדברים הארוכים ע"ד רקוק מלת צטמך ר' א', ע' 47), א' פירושו להכחות ששים המת תלות (ו' ח', ע' 56): בעשה זה נתקיים בשלמה הכלך שהוא לו גושים הרבה ומלנושים עד מאר מאר עד עליון מטאל עליון ורימה את מעשונו גדרה הק' אשר יוצר בעולםות (צ"ל בעילמו) אמות הרבה ומלכים עד מאר ונשיאות וראשים עד אין מספר ובכל אלה לא בחר כי אם ביושראל וכו'). ובכל כי יודע אם פירוש הרשכ"ם את ספר שח"ש¹. ומה שנגע למפרשנו נראה שהוא אותו של בעל פירוש קהילת, הן אמנים גם הוא משתמש בחביטו בפל טלה (ב' א', יג'; ר' ב'; ח' ח' וכ'ו) אבל לעומת זה בפאו להשתמש בבללו של הרשכ"ם ע"ד שני חזאי פסוקים הוא אומר כו (ד' א', ע' 47): הנה יפה רעיון הנך יפה עניין יונס וג', פסק זה כפלו בראשתו להחיקוק ולהאמת דברו כמו עורי עורי דברה עורי עורי דברי שיר, כי הנה איביך ה' כי הנה איביך יאברה (ועי' ע' שם ח', ע' 50), הנה הסגן אחר, וגם בתכוניותם נבדלים: שני הפירושים, אותו להקת הוא בלו ע"פ פשט ואך לה' ו' הוא מוכיר מדרש אגרה וכן הפירוש לו' ט' הוא כעין דרש ... שוש לך אידיק בעולם שהוא יותר מדי והוא אובר ברוב צדקו כגון אחד שנדרג על אורות מצוח קללה שאיתו רוצח לדריש בעצמו וחוי בהם ולא שימות בהם ושי' לך רשות בעולם שעבר על מצוח קללה לפי שלא יהרג ודורייש לעצמו וחוי בהם ולא שימות בהם ומאריך ימים ברעינו בשיל עבירה קללה שהוא עבר, וש רשות והו רשות והו רשות גם ל' ר' יא. עם זה יש אצלו גם פירושים יפים וגם כאותם שלא נמצאו אצלו ב' א' הוא משלו נסיבות, כי כל התוועם בתקחלת ס' ג' כלולים בעית מלחה ועת שלום חוץ מעת ללחות וחוץ מעת לחשות ועת לרבר, ע"ד השווין בין שם ושםן טוב (ו' א'), כי מתנה ז' פירושה חכמה וקורא לה מתנה מפני שנאמר כי ה' יתן חכמה, כי מקלין ז' ב' א' אינו לשון קלה כ"א לשון ולול שלשן קללה וברכה אינו נפל לזרם בעבר וכו') וכחותה, בן נמצוא גם אצלו שטלה המקראות זה בוה' (ט' ט'ז-י"ח) ועוד עניינים מעיריים על חיבורו של הפירוש. לעומת זאת הפירוש על שה"ש הוא באופן

¹ עי' ראיון שם ע' 18 אף כי הוא גותה להרעה שהרשכ"ם חבר אליו פירוש לאשה"ש, ואלטעלד בפטרו הגל' ס' 9 מושב למחבר הפירוש מהר' וועליגען את הרשכ"ם ובכונס טפחו חדים שנגי נסחאות להפירוש מכ' שהה בירוי Soave בונינייז.

בו והם הרاء"ע והפרהו", ולפי זה ח' גם מפרשנו לנכון בערך ד"א תחק"ט—נ"י¹. ח' מורה הוא מכוא י"א או ו"מ ורמי בזה אל מחברים שונים ובינויהם אל ר"ש"² עי' למשל ז' ה) שם בפירושו השתמש, עוד הוא אומר ל' א: "... ושער שורר נני הוא שנ' שחרות כערוב ונם לאשה הוא ני כמו שא' המשורר על הרכך ושער ראשך אברך יציר אור ובורא ח"ק" והוא חרוץ משרו של ר' הלוי המחליל את עפלה לבית ארמן (דיאן מהר') בראדי. ח"ב ע' 49 ושם על לחין ושער ראשך, וע"ש בהערות ע' 53(2).

כמו בהפרוש מהר' יפה יפושו גם פה דבריו הנזכרים אך ורק ע"פ הפעט בל' כל נתה אל רמו ודרש עם זה יש בו פירושים יפים אבל גם פירושים מוזרים, למן הראשון ייחסו למשל אלו: א' ר': בני אמי נהרו ני, בעס עלי ושמוני בעל כרחו גונתיה כרמים..., ואולי שמוני רועה צאן החיתו וכולה לסובל ליטע אהל רעה ולשבת בו מדבר אך מתוך עצם עלי שמוני גונתיה הכרמים וצרכיה אני לכלכת תמיד סכיב סכיב לכרמים ולא יכולתי להסתדר מפני החמה; ג' ט': הלבנון, עז שמצויאן ממנה הלבונה ויש לו ריח טוב (וכוה בפירוש המויחם לדשכ"ד ר' י"א: כרייך לבנון, אילן. התען לבונה ורוחו נורף; ועי' ראיון ע' 18 ה' 2); ד' ר': ודלת ראש, זה קליעת שרה... כמו הדרלה על גבי כרמו של חברו, מלך אסור ברהטים... וזה קליעת השער ונקריא רהטים לפי שהשער אויך ומוקף דראש בעיטים ושלש ודורה באילו רץ סכיב הראש, וכו' וכו' עי' למשל א' ט'; ב' ר' ט' ז' ד' ה' ט'; ז' ב'; ח' א', ט'). מוזרים הם כמה פירושים כמו א' ט' עיניך יונים... ע"א יונים לשון ין כמו חרב הינהנה כל'ו מראך אדום כמו ין, ע"א יונים לשון לא תוננו... וכך או' יופי עיניך מונים ומרמים לב הארץ; ו' י"א: אל גנתה אנו ירדתי... שהיה לך נווה וכי. הנה א' ב' מפרש אנו מל' גנו ומזה נראח כי ע"פ שהיה לפניו מחברת הפרוזן גם כהו לא היה רב בדרכו, ובאמת נמצא אצל אך מעת דברים הנוגעים לקודוק השפה ומשמעות עי' א' ב', ד' ה', ח' ר', ט' ו' ט'). לעומת זאת נראח שום מפרשנו שם עינוי אל הנעשה סכיבוי כמו שריאנו לעיל אצל המבחרים שבגדרכיהם אבל עוד במדה תורה מהם, עי' למשל א' י': נאו לחייך בתורים, לפי שהמשילה לסום יפה ודרך העולם לעשוות לסום מציאות של כסף והוב נקראים לורינש (lorains) ומצירין בהם תוריים ובני יונה ושאר צירין לבך אמר לה שנאו לחץ בתורים של והב שאת מתקשחת בהן לנו וופי; ד' א': פ"א צמתך היא הנרווא שבראש הנשים שホールך מן הפדרת עד העורף ונקריא צמת לפי שהשער נצמת مكان ומكان והגנו באמצע בדרך מפולש וכו'; ה' י': ע"א דגועל מרובה,

¹) ואפלו בפסטו היג' ס' 16 מאחר את ומנו עד סוף המאה ה"ג וסובר שהשתמש בהרד"ק אבל באמת שבאת יודיעתו ממחברתו של פרחן (עי' מאටוט שט). לא י"ב הוא מריא את פירושו, של יפת: עד שחמלך במסכו... וסתת אם' אפיקו המלך בשואה גמבעו מטאות הוא למת גראי ריוו וו', זה לא גמיעא בטירשו הערבי של ימת אנטם גאניא דהראפאי' זאנז' זאנז' זאנז' זאנז' אנטאמ לנטאנז'...
²) עי' א' י': וצוארך בחזרות, הן מינו תכליטין... העשויות שורות שורות... ועל שם זה נקרא הפטיש והחרוזות (בעל חרוזות) לפי שלוחתיהם שונות במלכים ושבאון וכו'.

דגלו נכר בתוך ריבבה דגלים זהה דרך הפרש טוב ומעולה שדגלו וכלי ויינו נקרים בין דגלי חבריהם על ידי צירון וכשהוא בין אסיפות פרשים במלחמות כלם יראים טבונו וכשרואים דגלו גודע שהוא בינהם, ומהו נראה איך ירע מנהגי הפרושים שבמנו, ועל בקיותם בחווית העולם יעדו נם דבריו לוי י' ע"א מי זאת תגשפה כמו שהר, דרך אנשים ונשים בשקדים בשחר מטהט פניהם מטיפות קצת לפני השנה ואינם יפים ואורומים כמו שהם בחזות היום שאללו ושתו והטיבו לבכם אבל ואת אפי' בשוקדים אותן ומבדים בה כמו השחר עליה היא יפה כלבנה... העולם אומר בשחר בודקון נשים יפות עי' ישרון שם ע' צ"ב ה' 5 ואפלו שלם), ובכלל התבונן מפרשנו היטב אל דרכי החוקקים בזמנו בין אבירי אומות העולם והפרושים, עי' למשל ב' ט': עומר אחר כתלען, כמנגן החוקקים ומשגיחים בבתי בחולנות ובחרכים לאות אהובתם; שם י' קומי לך רשות יפתח ולכי לך... וזה דרך ההורשקים לעשות רטמי לאהובתם בדרבי שור פן ירישו העולם; ד' ט': כי לבבנינו, כל'ו נתה לי לב אמוץ נגבורים... וכן דרך החוקקים שעושים מלחותות ונחותות בשביל אהבת השוקת (ועי' ע' א' ט'ז, נ' ח', ד' י'ב, ה' א'). וברברים כאלו מתבלט עוד הפעם הבונת המיוודה של המפרושים האזרפחים ומונמות להשתמש בכל חוווני החאים כדי לחרדור על ידם אל עומק בונת המקרה.

הביאור השני הוא (פירוש מגלה אסתר) אשר נדפס מתקופת כ"ג פארמא 456 באוצר טוב (הנספח אל המאנציז) בשנת 1871. ע' 026—032. הביאור הזה ימצא גם בכ' שוח' 802 (עי' מאגazzin שם ע' 154) ושם גם שוני נסחאות מכ' וזה שם בתוב בראשו "פירוש מגלה אסתר לרביינו שלמה זצ"ק". אבל הוא איןנו מראה צרפתית ועם זה בתקופה שאחננו עומרם בה. פירוש רשי' היה בלי ספק לנדר עינו ויש בו פירושים אשר בנהריה נלקחו מטנו (עי' ב' ג' י'ז; ח' י'א; ט' ג' ב' ג'). כן ניכרת בו השפעת ר' קרא, עי' ו' ה': זיאמר המלך אחזרוש ויאמר לאסתר המלכה, כל מקום שתמצא שני שיטין במקרא פתרונו בזדו שלע' שני דברים הם חזורים בלא' וא' על דיברו, כמו מה לך פה ומ' לך פה כי חצצת לך פה קבר הרוי פתרונו ובצדו... וכן זיאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר בא אל בינוי לגלל פרטומו בצדו. ומלא חפנין גודלי אש צ"ל חפנין נחל' אש, וורוק על העיר. וכן יונן במשפטו מאמו עזק במשפטו מאמו וביען בחוקותי געל' נפשם וכן וניתש העם איש באיש ואיש ברעהו איש והוא יאמר מי הוא וזה איש ברעהו הנקלה בנכבר. וכן יונן בכאן הוא וזה בלאו של קרא והוא יאמר מי הוא וזה ייאמר מאיזה מקום הוא, וזה בלאו של קרא וגמציא בפירושו לאחר מן הכתובים שהוכאו מה הינו ליקרא כ"ג עי' לעיל ע' ט'XXXX), וכן נמצוא אצל הבוטוי "אל התמה" (ב' ה), הפירוש בכלל הוא קצר וממציאו בו בוארים יומם לתבותם שונים, עי' למשל ב' ו' ט' ובוחבן בתולות שגות, כדי שתגונך מולתה שאין האשח מתגנא אל בירך של חברתך; ג' ט': על ידי עושי המלאכה, כל ארם שהוא ידרו ופקח וצרכו המלך געושים על ידו קורא אותו הטערא עשי המלאכה (בראה טן הכתוב מ"א י"ח); שם י'ג': ונשלחו ספרים ביד הריצים, בכאן אין כתוב בסוסים לפי שהוא להם ומן גROL' ופנאי עד סוף הדשנה

אל באירופה אחורונית כתוב ונשלוח ספרם ביד הרצים במסות לפי שורה ימן קזר וכו' . קרוב לפירוש ההוא הוא פירוש אחר לאSTER אשר נמצא בכמה ב' ז' ויה: בקמבריסטי ס' 71⁶ (עי' רישום שלילר-סיננסטי ע' 240), באוקטוברה 322⁶ (ונראה גם ב' 364⁹) ובפרינצי (עי' רישום Biscioni ע' 367, ס' VII), ומה שנגע לכ' בריטיש מוזיאום² 175 צירן לעין אם שהוא פירוש הנדרס או לכ' המפורטים פה.

כל הפירושים אשר דברנו על אורות עד כה, בין אותם שנדרע שם מhabrihim בין אותם שלא נודע שם, נתבورو כלם כפי מה שראינו טרם כלות המאה הי' ב' למספר הרגיל, היינו בתקופת הדתורה והגណול של הפרשנות בצרפת, וכן שדריר כל הatz של המפרשנים היה להחלה עד כמה שאפשר מכבל הדרש והגדה ולרדוף אחריו הפשט-הפשט, ומפזם וה-צלילה בידם כי-באמת חוללו בטקיעה זה גולדות ונפלאות, אולם אחרי זה החל תקופת הירידה בצרפת, מספר הפירושים לכ' ק' שנחקרו מני או הוא בכלל זאת מעת ותחתם יבואו שני מיני ספרים אשר לשניהם יש טפוס משונה מאותו עד אשר כה, הטון האחד הם קובצי פירושים על חמשת חמשי תורה אשר אמנים אינם פירושים במלא מוכן הכללה. יותר יש להם תכונת חירושים וורה על זה גם שם כי הם אינם נודעים בשם פירושים על התורה ורק בשם תוספות, רוב מיסדי הקובצים האלו לא נודע בשם פירוש ואת נדע כי דוכם חוו-במאה ה'ג', ואך מעת מודם במאה הי'ד, המאה האחורנית להתגוררו בני ישראל בצרפת, המתין שני הספרים אשר ישתרעו על כל כ' ספר הקדש עם זה ימו ע' רוב אחרי הפשט אבל גם הם אינם פירושים במוכן הרגיל ואך עוד במידה יותר מעטה מאשר ספרי המין הראשון כי הם ספרי לעזים ר'ל ספרים אשר יכולו בצד מלאות המכרא פתרונים בשפת צרפת זעם וזה הגנות קצורות מאד אשר מתרנן לבאר הכללה המתווגמת ע' השאהחה עם מלא אהרת דמה לה וכורמה, וגם פה כמעט שלא נודע שם שם מhabrim גם הם נתבورو רוכם ככלם במאה ה'ג'. אבל אם גם המכגה אחרת לשני מיני ספרים אלו מאשר לאותם אשר דברנו עליהם עד בה על המפкар את קורות הפרשנות בצרפת לתאר גם אותם למען הראות את דרכה של הפרשנת הזאת והשתלשותה, עליתה וירידתה, וכן גם אנחנו בתרם נבוֹא לדבר על ראש נושא חברוני זה, היינו על הר'א מבלנגי, נזכר על עני מני ספרים אלו אולם והוא דברינו עליהם בשגמ כי בראתנו להקזיע אמר'ה ספר מיוחד להמן הרמן היינו לקובי

תוספות על התורה

אשר בפי שגראה נקראו בשם זה מיפוי אשוריס ורפסמים אשר באו בהם נובעים מפעלי התוספות על הש'פ, ובאמת הן קרובות זה אל זה ברוחם גם בסוגנוגם).

¹⁾ כן כתוב למשל על שער ספר דעת זקנים שנזכר לעיל מיד: והוא חיבור כולל על התורה, הראשון טרכותו בעלי התוספות ז'ל ביאור על התורה וקהלא וטירא על

בן הקובצים האלו יש באלו אשר נודע שם מhabrihim ויש באלו (וחם הרוב) שלא נודע בהם, יש באלו שנותנו להם מhabrihim שם מוחדר ויש באלו שאין להם שם, יש באלו שנקבע בדפוס ווש באלו אשר עדין מונחים ב' בבתי אוצר סי' ספרים שונים: עם והם כען, ולקוטים כי מhabrihim על הרוב לא חדש דבר מעצם ורק לקטו מה שמצו ושמעו מהחולכים לנויהם וטבע העין מהיבר כי רוב אותם החריטים שישנם בקובץ מן הקובצים ישנים גם בהחריטים ורק בסדר ובאופן אחר. החכמים והטרשיים אשר נקראו שם בקובצים האלו הם כמו ק' במספרם האלו גם הם מלבד מעתם יוצאים מן הכלל החמי' צraft עד כי רוב הקובצים האלו גם הם מדור מחכמים הארץ' הזאת: החכמים ההם אוותם אשר היו מן רשי' ואילך עד ומונם ומונבן מאלו שאן. מיעוטם דמיועטה חברו פירושים שלמים לתורה ומהם לקחו טסורי התוספות את דבריהם אבל רוכם פירושו פירושיהם וחיקשו חירושיהם לכתובים מיוחדים אם בכתב או בע'פ, ואותם אשר נודע בבירור מהם כי חיברו פירושים לתורה הם ארבעה צרפתים ומהם בא אלינו אך פירוש אחד מהם. גם זה וחו' מהו נודע אחר שחיבר פירוש להקלת וגם הוא נודע רק ע' בלחוי שלם, וחוץ מהו נודע עוד אחר שחיבר פירוש להקלת וגם הוא נודע רק ע'

קובץ אחד של תוספות. חמשה אלו הם:
א) ר' משה מקוצי בעל הסמ'ג. הוא לך חלק בהוכחה שהזה בפרש
בשנת ה'א' ונקרא גם בשם ר' משה הראשון לפי שביב מעיר לעיר ודרש בקובום
המצאות (עי' עפטשטיין, ר' משה הראשון מרבונה, ע' 14). ר' משה מקוצי חבר פשיט
לחורה ומובה מהם הרבה במנחת יורה¹ (וחו' מהו עדר בתוספות כי אדרל
ובאמרי נועם לפרשת תרומה ופרשת יוקלה²), עם זה יש להזכיר כי כל מה שטובנא

פי' רשי' כרך שעשו בש'ס וכו'. והנה כדיו מדברים את השם תוספות לש'ס כי נקראו
בנ' לפי שבעליהם חשבו את עצם. רק למוטפים על פירוש הקונטרט הוא רשי' (וכן הוא
למשל דעתו של גרעין). אבל הרעת GRATIA מזאה לו. עורורים למשל מצד וייס וגדרעמאן
ולפיהם הם באתות תוספות לשקליא וטירא. של הש'ס וגם התוספות לתורה דנים הרבה
בדבורי רשי' אבל בעיקות לא נטיחס עליהם. עוד יש שיוי בין חון ותוספות לתורה
ולש'ס כי כמו אלו כן נקראות לפעמים ע' שער עירן במו' תוספות תוך לתורה (עי' מוי'
גאטטשריפט 1881 ע' 21; 21, ע' 1898 ע' 468). על קובי. תוספות על התורה נקבע עד הנה
רק, מעת והעתර החשובים הם דבורי צונן, צור געשיכט ע' 87 וחלאה,

¹⁾ הוא המקור הראשי לדיוט הפסיטים האלו ומובהם במקומות אין מספר ובהקדמות
יאמר: ... נם דבקתי בו (ר'יל בספר במנחת יהודת) מדברי תנחותם ובראשית הרבה ופשט
רבינו משה מקוצי וכו', ועי' ריווי' מ' ש' 36.

²⁾ ע' צו' ע' 83, נראסם ע' 558. והנה גם בפירוש הרא"ש לתורה יזכר פעמים
אמירות ר' משה הראשון אבל פה נראה כי הכונה תמיד אל ר'ם הדרשן מרבונה. ע"ד
התקנות לבראשית ב' ח' ב' ע' אפפוג'ץ, ריווי' מ' א' 18, ועוד בפדרר ל' ב' פ' ב' ע' לבר
שפ' נ' 78. — בטוי' על רשי' עה'ה לר' דוסא בר' משה מוריון וכן בפי' אחר על רשי' מהכם
יונ' אחד מובהם פירושים לบทוי' חומש בשם ר' משה מקוצי הו'ה הר'ם מקוצי כי בן יקוא
בפי הונינים ועוד כינוי (עי' ניבויו על עטערבראדרע ה' 52 ורישמת שלילר-סיננסטי ע' 68),
אבל לא נודע אם נשאבו הדברים מפשיט הר'ם או מזואה קובי של תוספות עה'ה.